

Antonius Chrysostomus Barnaba Pruss Jablonowski ¹ P. S.
 Princeps, Comes in Ostrog, kilikiuow Bobuszwowice Niznion, Ste-
 szew, Racat etc etc Castellanus Cracoviensis, Czechrinensis, Medericen-
 Capitaneus Ordinum Aquilla alba et S^{cti} Huberti Aquas.

Illustrissimo Excellentissimo et Admo Domino Admo Warszawicz Episcopo Luceoriensi et Brestensi etc etc
 Ordinis Aquille Albe et S^{cti} Huberti Equiti humillimam Venerationem
 Valat ad presens Ecclesia Parochialis in villa Krzywiz Diocesis Excellentia Vra Juris Patronatus nostri, post obitum
 Adm. Koli Kuzkowski illius ultimi et immediati Possessoris, ad quam quidem Ecclesiam promisso modo
 vacantem vigore Jurium meorum, Adm Adm ac Alsum in S^{cti} Patrem Demetrium Reszezniski, mo-
 rum gravitate, pietate, ac requisita scientia mihi appropie commendatum Excellentia Vra presentandum esse du-
 xi, prout reipsa presentibus Literis presenti onice supplicando pro, et cum quo, quatenus Excellentia Vra Eun-
 dem ad supradictam Ecclesiam instituire, ac curam animarum et regimen temporalium rerum, prout juris et
 moris est, Et committere dignetur. In quorum fidem presentes manu propria subscriptas. Sigillo meo gen-
 tilitio communi. Datum Warsavia Die nona Mensis Aprilis Anno Dni Millesimo Septen-
 gesimo Nonagesimo Tertio

Anno 1793. Die 22. Maji. Presentes Literas in Caput a Thesauri Regni Signatam, Valenik.
 Lex flor Pol. Translatas, et Actis Consistorij Gnaliv Luceor. insertas esse attesto.
 Joannes Dlugosz Cancellaria Consilij.
 Gnalis Luceoriensis Regens

Презента краківського каштеляна кн. Антонія-Барнаби Яблоновського
 ксьондзу Димитру Решинському на Кривинську парафію (1793)

Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka,
 f. 90: Butvilos rankraščių kolekcija, nr 32, l. 1.

До статті І. Тесленка «Нові свідчення про кривинські храми...»

Ігор Тесленко
м. Київ

НОВІ СВДЧЕННЯ ПРО КРИВИНСЬКІ ХРАМИ І ЇХ НАСТОЯТЕЛІВ У XVI – XVIII СТ.*

*Присвячую статтю світлій пам'яті
мого університетського друга
Сергія Рибачка (1977 – 2024),
який загинув у бою з російськими
агресорами в березні 2024 року.*

Майже двадцять років тому з'явилася наша з Тарасом Вихованцем колективна праця, присвячена історії Старого Кривина на півночі Хмельницької області¹. Умовно видання складалося з двох частин. Приблизно третину займав короткий «літопис села» від першої згадки в 1534 р. до початку ХХ ст., а решту книжки охоплювали документальні й ілюстративні джерела та науковий апарат. У другій частині особливий наголос зроблено на дерев'яній кривинській церкві, яка є пам'яткою архітектури національного значення і найдавнішою спорудою села. Хоча святиня ця була зведена в 1763 р., добре відомо, що й раніше тут існував храм, перші згадки про який сягають XVI століття. Під час підготовки видання вдалося зібрати розпорошені по архівах свідчення і про нього, і про неіснуючий нині костел св. Антонія Падуанського, зведений коштом князів Яблоновських у вісімнадцятому столітті. Свідчень цих, щоправда, вдалося виявити відносно небагато, особливо коли йдеться про джерела періоду Речі Посполитої (1569 – 1795). Після виходу нашої книжки інформація про кривинські святині продовжувала накопичуватися, тож дана публікація покликана підбити проміжні підсумки пошуків, проваджених упродовж останніх років.

Щодо церкви, то окрім згадок безіменних настоятелів у фіскальних матеріалах (1583, 1589 і 1620 рр.) ми знали також і про те, що в 1608-му в її стінах поховано Григорія Єрлича, спадкового слугу князів Острозьких. Відповідне свідчення наводить у своїй «хроніці» його братанич Ян, у чернецтві Яким (1598 – 1674). Далі до другої половини XVIII ст. жодних даних про храм виявлено не було, аж тільки в 1762 р. зафіксовано звістку про його спалення й побудову нової святині, яка у цей час належала адміністративно до Гоцанського унійного деканату². Ось по суті і все, що вдалося знайти за період до 1790-х. З опублікованих джерел варто було би згадати ще про інвентар Острозької волості, укладений у червні 1654 р. після смерті тодішньої власниці маєткового комплексу Анни-Алоїзи Ходкевич. Документ виявив і видав незадовго до появи нашої праці Віктор Атаманенко. У ньому міститься дуже коротке повідомлення про «попа», але ім'я настоятеля кривинської церкви в джерелі знову-таки не наведено³.

Знахідки останніх років дозволяють «вдихнути життя» у лаконічні витяги з джерел. Для кінця XVI ст. маємо імена двох тутешніх панотців, зафіксовані в тестах (заповітах) служилої шляхти, осілої під Острогом. Так, у супроводі передсмертних розпоряджень острозького замкового писаря Василя Лисичинського згадується «воскресеньський поп» Мелетій, який у квітні 1586 р. спеціально поїхав з Кривина до Лисичого⁴, аби висповідати тестатора й засвідчити його останню волю. Засвідчення документів у тогочасній практиці полягало в їх підписанні та прикладанні печатки. В нашому випадку процедура була дотримана лише частково. Отець Мелетій розписався на тестах, зазначивши при тому, що не має із собою печатки⁵, а значить вона була. Це важливий нюанс, бо про сфрагістику парафіяльного духовенства в XVI ст. відомо дуже мало. На цю тему досі не написано жодної статті, а в

* Дякую за допомогу в підготовці цієї статті колегам Йонасу Друнгіласу, Юлії Орел і Богдані Петришак.

¹ Старий Кривин: дослідження та матеріали з історії Південно-Східної Волині / Вступ, нарис історії, упорядкування додатків Т. Вихованця та І. Тесленка. — Білий Дунаєць; Остріг, 2005. — 107 с., іл. Село Старий Кривин за сучасним адміністративно-територіальним поділом належить до Нетішинської МТГ Шепетівського району Хмельницької області.

² Там само. — С. 19-20, 22, 27.

³ Описи Острожчини другої половини XVI — першої половини XVII ст. / Упор. В. Атаманенко. — Острог, 2004. — С. 371.

⁴ Нині — с. Лисиче Крупецької громади Шепетівського району Хмельницької області.

⁵ Центральний державний історичний архів України в м. Києві (далі — ЦДАК України), ф. 26: Луцький земський суд, оп. 1, спр. 6, арк. 151 («Миленьтий, воскресеньський попъ, рукою властною, печати своеи не милъ»). Документ оформлено в Лисичому 24 квітня 1586 року. За пару тижнів, дев'ятого травня, приятелі Лисичинського від імені кн. Василя-Костянтина

каталогах відсутні зразки пам'яток чи у вигляді прорисів, чи у вигляді фотографій металевих матриць печаток.

Документ, засвідчений отцем Мелетієм, цікавий також і тим, що опосередковано підтверджує наше припущення про межі Кривинської парафії, які, очевидно, визначалися з урахуванням відстані між населеними пунктами в адміністративних межах Острозької волості⁶. На нашу думку, Василь Лисичинський, що помирав у своєму вислуженому маєтку, не випадково запросив до себе саме кривинського настоятеля, а не іншого священника з якогось із сусідніх сіл. Додатково підтвердити наш здогад могла би згадка у заповіті шляхтича про бажане місце поховання, однак відповідний фрагмент джерела виявився надзвичайно малоінформативним. Лисичинський просив дружину лиш про те, аби вона поховала його тіло «порядне» (належним чином) і відповідно до «церомони, въ хрестяньствѣ звьклое»⁷.

На ім'я іншого кривинського священника отця Деонісія натрапляємо в тестаменті Марії Боровицької, першої дружини шляхтича і слуги Дому Острозьких Олізара Єрлича⁸. Документ був укладений 6 серпня 1591 р. у Колимлях⁹ — селі, в якому знаходився двір Єрличів і у якому через кілька літ по смерті Марії друга Олізарова обраниця Катерина Сосницька народила майбутнього автора відомої «хронічки» Яна (Якіма)¹⁰. Колимлі, як і Лисиче, мали належати до Кривинської парафії. Ми згадували вище, що в стінах тутешньої церкви був похований дядько хроніста Яна (Якіма) і швагрю Марії Боровицької Григорій Єрлич. Напевне, й сама вона мала би спочивати у кривинському храмі, однак рідний брат тестаторки острозький староста Ждан Боровицький схилив жінку до рішення про погребіння тіла в Пречистенській церкві Острога, де лежали тлінки їхньої матері. Відповідне розпорядження з мотивацією було внесене до тексту заповіту¹¹. Ім'я кривинського священника фігурує в ньому двічі — спочатку в ролі духівника пані Єрличевої, потім (у підписі) як свідка укладання документа.

Остання важлива деталь: і отець Мелетій, і отець Деонісій названі в заповітах «воскресенськими попами», що вказує на посвяту парафіяльного храму. Таким чином, церква в Кривині була освячена на честь Воскресіння Господнього. Упродовж кількох наступних століть і ще навіть напередодні Першої світової війни¹² вона зберігала своє «ім'я», однак за радянських часів, усупереч віковій традиції, воно було змінене. Сталося це, напевне, вже в другій половині ХХ ст., але коли саме, в якому році найбільший церковний празник перестав бути храмовим святом у Кривині, поки не встановлено. Сьогодні церква носить ім'я святого великомученика Димитрія Солунського.

* * *

З наявної історіографії випливає, що кривинський костел був зведений 1737 р. коштом кн. Станіслава-Вінцентія Яблоновського (1694 – 1754). Перші шістьдесят років історії цього храму вкрай бідно представлені в літературі. За браком документальних свідчень нам із Т. Вихованцем доводилося кори-

Острозького і вдови тестатора Солохи Боровицької вписали цей документ до луцьких гродських книг, витяг із яких на прохання небіжчикового пасинка Костянтина Лисичинського був облятований (внесений) до луцьких земських книг 10 червня того ж року.

⁶ Докладніше див.: *Тесленко І.* Парафіяльний поділ та церковне землеволодіння в Острозькій волості за часів Василя-Костянтина Острозького (1574 – 1608) // Наукові записки НаУОА. Серія «Історичні науки». — Острог, 2008. — Вип. 13. — С. 205-211; *Цясленка І.* Парафіяльні падезі і царкоўнае землеўладанне ў Астразе і Астрожскай воласці ў канцы XVI — пачатку XVII ст. // Дабраверны князь Канстанцін (Васілій) Астрожскі — славути асветнік і абаронца Праваслаўя. Зборнік матэрыялаў Міжнароднай навукова-багаслоўскай канферэнцыі (Тураў – Брэст, 11-12 мая 2008 г.). — Брэст, 2011. — С. 126-128.

⁷ ЦДІАК України, ф. 26, оп. 1, спр. 6, арк. 150 зв.

⁸ Там само, ф. 25: *Луцький гродський суд*, оп. 1, спр. 41, арк. 3-3 зв.

⁹ Нині — с. Колом'є Крупецької громади Шепетівського району Хмельницької області.

¹⁰ Детальніше про Яна (Якіма) Єрлича і його родину див.: *Тесленко І.* Родинний клан Єрличів // Соціум. Альманах соціальної історії. — Київ, 2004. — Вип. 4. — С. 135-188; *Яковенко Н.* Життєпростір versus ідентичність українського шляхтича XVII ст. (на прикладі Яна/Йоакима Єрлича) // Україна XVII століття: суспільство, філософія, культура. Збірник наукових праць пам'яті професора Валерії Михайлівни Нічик / Ред. Л. Довга, Н. Яковенко. — Київ, 2005. — С. 475-509; *Тесленко І.* Сторінки історії Східної Острозщини (державці села Колом'є у XVI ст.) // Вісник Нетішинського краєзнавчого музею. — Нетішин, 2003-2004. — Вип. 2-3. — С. 84-88.

¹¹ ЦДІАК України, ф. 25, оп. 1, спр. 41, арк. 2.

¹² Старий Кривин: дослідження та матеріали з історії Південно-Східної Волині. — С. 42 («Ведомость историческая епархии Вольнской Житомирской, губернии Вольнской, повита Острогскаго села Кривина церкви Воскресенской... Сочиненна 1806-го года»), С. 63 («Церковно-приходская летопись Кривинской Свято-Воскресенской церкви села Кривина, первого благочиннического округа, Острожского уезда, епархии Вольнской, составленная в 1892 году декабря тридцатого дня приходским священником Андреем Конахевичем»); Державний архів Житомирської області (далі — ДАЖО), ф. 1: *Волинська духовна консисторія*, оп. 73, спр. 513, арк. 367 («Исповедная роспись Воскресенской церкви села Кривина Острожского уезда Вольнской епархии за 1913 год»).

стуватися довідковою статтею Зигмунта Ружицького про Кривин у польському «Географічному словнику» (1883) і краєзнавчими нотатками Юзефа Дуніна-Карвіцького (1833 – 1910)¹³. З обох цих джерел впливало тільки те, що костел був освячений на честь св. Антонія Падуанського і що до початку XIX ст. він був дерев'яним. Мурована його версія постала щойно в 1801 р. з ініціативи місцевого пробоща Рещинського, який, теоретично, міг бути тутешнім настоятелем ще з часів Речі Посполитої. Утім, матеріали, знайдені в Державному архіві Рівненської області, доводили, що Рещинський обійняв парафію 1809 року, відтак у нашому розпорядженні не було жодного імені священника, який правив службу в Кривині до того, як ця частина Волині ввійшла до складу Російської імперії (1793). У зв'язку з різночитанням виникло очевидне питання про час перебудови храму, який міг отримати свою нову форму не в 1801, а після 1809 року.

Тепер перейдемо до літератури і джерел, які з'явилися у полі нашого зору після виходу книжки про Старий Кривин. Насамперед потрібно згадати монографію Анджея Бетлея, присвячену мистецьким проектам Яблоновських (2010). Пишучи у ній також і про Кривин, автор зауважив традиційний, ще середньовічний уклад тутешньої резиденції, характерною рисою якого стало розміщення святині поруч із помешканням власників. Найближчий аналог лежав всього за кільканадцять кілометрів, у місті над Вілією, яке в добу князів Острозьких славилось величними стінами замку й собору. Втім, у XVIII ст. Яблоновські зробили ставку на позаострозькі резиденції, однією з яких був власне Кривин. А. Бетлей не сумнівається в тому, що тутешній костел становив важливий елемент іміджевої програми роду, однак у розповіді про неї він рідко згадує сакральну споруду, зазначивши тільки те, що вона була щедро оздоблена фундатором¹⁴. Не маючи на руках свідчень, які наповнили б цю тезу конкретикою, більшу частину «кривинських сторінок» монографії автор присвятив аналізу нововиявлених документів до історії палацу.

Щодо костелу, то докладні відомості про нього можна знайти у матеріалах так званих «візитацій» — описів храму, що здійснювалися під час регулярних відвідин парафії єпископом або спеціально уповноваженим на те кліриком. У візитації Кривинської святині 1799 р. (яка готується нами до друку) знаходимо підставові дані про костел та його юрисдикційну округу¹⁵. Хоча документ цей був оформлений через кілька літ після приєднання Волині до Російської імперії, у ньому зафіксовано багато важливої інформації, дотичної ранішого періоду. Зокрема, дізнаємося, що дозвіл на заснування костелу луцький римо-католицький єпископ Анджей Залуський (1695 – 1758) видав 15 квітня 1737-го¹⁶, а фундаційний акт — так звану «ерекцію» — равський воєвода кн. Станіслав-Вінцентій Яблоновський підписав 13 вересня того ж року¹⁷.

Відомо, що первісно храм побудовано з дерева, якого було вдосталь у панських володіннях. Враховуючи цю обставину, можна припустити, що споруда постала без зволікань, які зазвичай виникали, коли архітектори бралися проектувати муровані об'єкти. Буквально через кілька місяців після отримання дозволу від фундатора, а принаймні до храмового свята на честь св. Антонія Падуанського (13 червня) костел мав бути відкритий для жителів Кривина й навколишніх сіл¹⁸.

У візитації 1799 р. храм описано як дерев'яний, облицьований дошками, з банею посеред даху і вмонтованою в неї вежею-сигнатуркою. Весь костел був покритий гонтом. Усередині він мав два рівні. Верхній був майже повністю відкритий, лише над західною стіною навпроти головного вівтаря, неначе балкон, виступав емпорій (хори), де знаходився орган «на десять голосів». Вікна, загальне число яких становило 11, були вирізані у стінах також на другому рівні. Перейдемо тепер до загального опису рівня першого.

Про головний вівтар св. Антонія Падуанського знаємо, що він був дерев'яний, «гранатового» кольору з чотирма лазуровими, місцями позолоченими, колонами й чотирма білими статуями. Ще чотири вівтарі встановлено на честь Розіп'ятого Христа, Найсвятішої Діви Марії, Святого Хреста і св. Яна Непомуцького. У візитації перераховано ікони, які прикрашали храм, і згадано, що крім них на стінах

¹³ Старий Кривин: дослідження та матеріали з історії Південно-Східної Волині. — С. 27, 32-33.

¹⁴ *Betlej A. Sibi, Deo, Posteritati. Jabłonowscy a sztuka w XVIII wieku.* — Kraków, 2010. — S. 95-96, 100, 139, 145.

¹⁵ ДАЖО, ф. 178: *Луцько-Житомирська римо-католицька духовна консисторія*, оп. 51, спр. 11, арк. 294-303, 323.

¹⁶ Там само, арк. 295.

¹⁷ ЦДІАК України, ф. 28: *Володимирський гродський суд*, оп. 1, спр. 158, арк. 1300 зв.-1305 зв. (Додаток № 1). Оригінал ерекції на 1799 р. знаходився в архіві костелу, див.: ДАЖО, ф. 178, оп. 51, спр. 11, арк. 295.

¹⁸ До складу Кривинської парафії в 1799 р. входило 20 поселень, а саме: Кривин, Коломля, Лубниця (млин з броварнею), Крупець, Баранне, Влашанівка, Янушівка, Волька, Полянська Рудня, Комарівка, Нетішин, Вельбівне, Лисиче, Хотичин, Головлі, Хоняків, Улашинівка, Ріпище, Поляни і Солов'є. В трьох останніх селах не було жодного католика, а найбільше їх мешкало в Кривині (174 душі обох статей), Полянській Рудні (146) та Головлях (103), див.: ДАЖО, ф. 178, оп. 51, спр. 11, арк. 300.

висіло 11 портретів членів родини Яблоновських, у тому числі й самого фундатора¹⁹. Цей останній портрет, який висів на хорах святині, зберігся до нашого часу у фондах Національного музею у Варшаві²⁰.

У наві (просторі поміж входом і головним вівтарем) на підлозі з дерев'яних дощок стояло 8 лав різної форми. З інших важливих елементів інтер'єру — різьблений і оздоблений фігурками Ісуса та чотирьох євангелістів амвон для виголошення проповідей, хрестильниця і два конфесіонали (сповідальні). Захристя, тобто ризниця, знаходилася праворуч від великого вівтаря. Тут зберігалося церковне начиння, а на стінах висіли ікона Розіп'ятого Спасителя і якийсь з одинадцяти портретів Яблоновських²¹.

Ані спеціального фундаменту, ані підземель кривинський костел не мав. Його доволі громіздка конструкція через якийсь час ослабла, почала місцями хилитися і під кінець XVIII ст. гостро потребувала капітального ремонту. Можливо, саме тому до 1799 р. храм так і не був освячений. З часом з'явилася ініціатива замість старого дерев'яного костелу побудувати новий мурований. Фундамент під нього закладено в 1797 р.²², а останні роботи завершено, як ми вже знаємо, у 1801 році.

Матеріальне забезпечення священника взяв на себе кн. Станіслав-Вінцентій Яблоновський, який не тільки призначив для нього річну пенсію у розмірі 500 польських злотих, а й передав у розпорядження підданих сусіднього с. Коломлі разом із їхніми податками, повинностями та медовою десятиною. Повернути цей маєток до своїх рук спадкоємці фундатора могли лише після виплати до церковної скарбниці 30 000 польських злотих. Яблоновський дозволив настоятелю поставити на одному з кривинських ставків млин для власних потреб і був не проти того, щоби ксьондз та його піддані рубали дерева і збирали хмиз у панських пущах²³. Платою за всі ці «бенефіції» була співана літургія щопонеділка. Кривинські священники зобов'язувалися на вічні часи провадити її спочатку за здоров'я фундатора, а по його смерті — за упокій душі. Із суми перелічених надходжень плебан мав виплачувати утримання органісту, захристяну й кантору, а крім того купував все необхідне для належного здійснення таїнств²⁴.

У 1752 р. той саме кн. Станіслав-Вінцентій записав кривинському вікарію 8 000 польських злотих із обов'язком співати месу за його душу кожної середи. Аналогічні, тільки менші пожертви здійснили у свій час маршалок князівського двору Францішек Журавський з дружиною (1746), шляхтич Юзеф Томашевський (1768), краківський каштелян кн. Антоній-Барнаба Яблоновський (1784) та кривинський вікарій Францішек Буяльський (1786)²⁵.

З аналізованої візитації випливає, що неподалік від храму знаходилися цвинтар (відкритий 1799 р.), а також дерев'яні плебанія, дзвіниця та школа, час побудови яких у джерелі не зазначений. Зі старіших об'єктів, що перебували під зверхністю кривинського настоятеля, тут згадано тільки шпиталь, який постав з ініціативи равського воєводи Яблоновського 1752 року. Жодного фондушу він не мав, проте за традицією кожен тутешній мешканець, число яких не повинно було перевищувати п'ять, щотижня отримував по одному польському золотому²⁶. Напевне, ці гроші виділялися з церковної скарбниці, інакше згадка про шпиталь не потрапила б до джерела.

Щодо імен римо-католицьких священників, які очолювали Кривинську парафію у 1737-1793 рр., то раніше ми не знали жодного з них, а тепер маємо дані одразу про чотирьох. Першим місцевим плебаном був Антоній Глембоцький, згаданий у фундаційному акті кн. Станіслава-Вінцентія Яблоновського²⁷. Як довго він виконував свої обов'язки після 1737 р. — точно не відомо. У 1740-му згадується в іншому маєтку того ж аристократа, с. Плужному²⁸, де наглядав за будівельними роботами зі спорудження каплиці (?)²⁹. Патрик Янкевич прямо називає Глембоцького плужненським пробощем і вказує

¹⁹ Там само, арк. 296-296 зв.

²⁰ *Betlej A. Sibi, Deo, Posteritati. Jabłonowscy a sztuka w XVIII wieku.* — S. 83.

²¹ ДАЖО, ф. 178, оп. 51, спр. 11, арк. 296 зв.

²² Там само.

²³ ЦДІАК України, ф. 28, оп. 1, спр. 158, арк. 1302-1303, 1304 зв.-1305. Разом із тим, кривинським плебанам заборонялося відкривати броварні, а їхнім підданим — купувати горілку, пиво й мед поза межами маєтку, див.: Там само, арк. 1303 зв.-1304.

²⁴ Там само, арк. 1305.

²⁵ ДАЖО, ф. 178, оп. 51, спр. 11, арк. 295-295 зв. Францішек і Катажина Журавські відписали на костел 1 000 польських злотих, Юзеф Томашевський — 300 червоних злотих, Францішек Буяльський — 1 000 польських злотих, кн. Антоній-Барнаба Яблоновський — 1 336 польських злотих (депозит Мацея Яблонського).

²⁶ Там само, арк. 299 зв.

²⁷ ЦДІАК України, ф. 28, оп. 1, спр. 158, арк. 1305.

²⁸ Нині — с. Плужне, центр територіальної громади Шепетівського району Хмельницької області.

²⁹ *Betlej A. Sibi, Deo, Posteritati. Jabłonowscy a sztuka w XVIII wieku.* — S. 142.

той саме рік (1740), однак поклику на джерело інформації не наводить³⁰. У пізніші часи фігурує в дже-релах як луцький канонік. Із цим церковним титулом бачимо його на освяченні хреста, поставленого в Острозі на місці, де згодом мав з'явитися монастир отців капучинів (1749)³¹. Схоже, що він мешкав в Острозі ще на початку 1750-х.

Про ще одного пробоща Мацея Яблонського знаємо, що в 1766 р. він був запрошений до містечка Аннополя³² на жалобні урочистості по смерті кн. Анни з Сангушків Яблоновської (невістка кн. Станіслава-Вінцентія і дружина познанського воєводи кн. Антонія-Барнаби). Кривинський ксьондз виголо-сив проповідь на початку поховальної процесії для присутніх у тутешньому палаці членів родини і приятелів померлої аристократки, після чого катафалк з її тілом вирушив в останню подорож до по-кутського Нижнева транзитом через Заслав³³. У другій половині 60-х й упродовж наступних кількана-дцяти літ він мав мешкати в Кривині. У лютому 1784 р. Антоній-Барнаба Яблоновський видав розписку із зобов'язанням вручити новому пробощу 1 336 злотих, які свого часу передав йому в депозит отець Мацей (на той момент уже покійний)³⁴.

Наступником Яблонського став Ян-Станіслав Кучковський, який паралельно виконував функції «луцького канцлера», тобто очільника канцелярії луцького римо-католицького єпископа. У згаданій вище візитації костелу кінця XVIII ст. збереглася згадка про підписаний ним «інвентар» прибутків Кривинської парафії. Документ цей був датований 2 вересня 1789 року³⁵. З інших джерел відомо, що перед тим, як обійняти місце пробоща в Кривині, Кучковський працював на славу Божу в Заславі й Корці³⁶.

9 квітня 1793 р. тодішній власник маєтку краківський каштелян Антоній-Барнаба Яблоновський ви-дав презенту на Кривинську парафію Димитрові Рецинському «по смерті превелебного Кучковсь-кого». Оригінал цього документа з фондів Бібліотеки Академії наук Литви ім. Врублевських (Віль-нюс)³⁷ публікується в додатку до цієї статті. Отець Рецинський був людиною, добре відомою і в цер-ковних, і в освітніх колах цілої Речі Посполитої. Народився він у 1731 р. у Старому Сончі. Ще в юному віці прийняв постриг, вступивши до ордену піярів (1750). Студіював у Межирічі-Корецькому та Відні, зробив блискучу кар'єру, пройшовши шлях від викладача граматики до професора вільних мистецтв у знаменитій «шляхетській школі» столичної Варшави (Collegium Nobilium). Окрім цієї інституції, читав лекції у рідній Alma Mater, а також Ряшеві й Дорогичині, де у 1781-1783 рр. обіймав позицію ректора. Знайомство Рецинського з родиною Яблоновських припало на період, коли піяр викладав у Варшаві. У 1770-х він був учителем і вихователем спадкоємців одразу кількох волинських аристократичних сі-мей, причому серед його підопічних бачимо й синів кн. Антонія-Барнаби³⁸. Таким чином, вибір нового кривинського пробоща по смерті Яна-Станіслава Кучинського був обумовлений особистим знайомст-вом Яблоновських із кандидатом на вакантну священницьку позицію.

Не виключено також, що запрошуючи до своєї парадної резиденції настільки досвідченого педагога й організатора освіти, князь Антоній-Барнаба планував заснувати у родовому гнізді школу, рівень якої перевершував би ступінь парафіяльної. Це тим більш вірогідно, що острозький колегіум, відібраний у середині 1770-х років в єзуїтів, було передано василіянам, тож у ближчій околиці Кривина не існувало католицьких закладів, де могли би вчитися діти з родин слуг князів Яблоновських. Якщо такий план дійсно існував, реалізувати його не вдалося через несприятливі політичні умови: того ж року, коли Рецинський обійняв парафію, Східна Волинь увійшла до складу Російської імперії.

Візитація 1799 р. додає кілька важливих нюансів до біографії Рецинського й історії його призна-чення пробощем в Кривині. Завдяки їй дізнаємося, що рішення про переїзд піяра на Волинь було уха-

³⁰ Kronika klasztoru kapucynów w Ostrogu nad Horyniem (1750 – 1829) / Opracował o. P. R. Jankiewicz. — Krosno, 2022. — S. 15.

³¹ Рукопис хроніки острозьких капучинів у Музеї родини Шереметьєвих (Київ), арк. 2 зв.; Kronika klasztoru kapucynów w Ostrogu nad Horyniem (1750 – 1829). — S. 15-16.

³² Нині — с. Ганнопіль, центр територіальної громади Шепетівського району Хмельницької області.

³³ Рукопис хроніки острозьких капучинів у Музеї родини Шереметьєвих (Київ), арк. 37 зв.; Kronika klasztoru kapucynów w Ostrogu nad Horyniem (1750 – 1829). — S. 164.

³⁴ ДАЖО, ф. 178, оп. 51, спр. 11, арк. 295 зв.

³⁵ Там само.

³⁶ Szczepaniak J. Diecezje łucka i zytomińska w świetle schematyzmu na 1832 rok (2). Dekanaty, parafie, zakony, kościoły i klasztory // Textus et Studia. — Kraków, 2021. — Nr 4 (28). — S. 195 (к. Станіслав Кучковський як заславський декан і корецький препозит, 1757 р.), S. 229 (к. Ян-Станіслав Кучковський як луцький канцлер і очільник парафії в Корці, 1774 р.).

³⁷ Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka, f. 90: *Butvilos rankraščių kolekcija*, nr 32.

³⁸ Słowikowski T. Reszczyński Wojciech, w zakonie Dymitr // Polski słownik biograficzny. — Wrocław; Warszawa; Kraków; Gdańsk; Łódź, 1988-1989. — T. 31. — S. 127.

лене ще до видачі презенти Антонія-Барнаби Яблоновського. Очевидно, йшлося про процедурний момент: спочатку направлення мала підтвердити Церква. Відповідний документ (цілком можливо, на прохання все того ж магната або напучених ним прелатів) в апостольській столиці видано 18 грудня 1790 року³⁹.

Поруч із метричними даними й інформацією про багаторічну освітню діяльність Рещинського знаходимо в джерелі його цікаву особисту характеристику, в якій згадка про слабе здоров'я і хворі очі, зіпсуті в роки викладання по школах, доповнена захопленою розповіддю про активну пастирську діяльність, особливу опіку над мешканцями шпиталю й подорожніми⁴⁰. За кілька літ до цього «резюме» мав додатися ще один пункт — про завершення будівництва кам'яної святині замість старої дерев'яної (1801). Отець Димитр помер і був похований у Кривині в червні або липні 1809 року⁴¹. Людвик Рещинський (1771 – 1837), який став наступним настоятелем тутешньої парафії, мав доводитися йому близьким родичем, можливо, племінником.

Таким чином, у результаті пошуків останніх років вдалося виявити нові свідчення про православну церкву й римо-католицький костел в Кривині. Зокрема, встановлено, що перший із цих сакральних об'єктів з давніх-давен був освячений на честь Воскресіння Господнього. Зафіксовано імена двох тутешніх священників, які правили в церкві наприкінці XVI століття. Також ідентифіковано й зібрано підставові біографічні дані про чотирьох перших кривинських пробощів, що керували католицькою парафією св. Антонія Падуанського в 1737-1793 роках. У володимирських гродських книгах виявлено текст фундації цієї святині (1737), а у зібраннях Бібліотеки Академії наук Литви — одну із презент (1793). Обидва документи публікуються у додатку до цієї статті.

ДОДАТКИ *

№ 1

1737, вересня 13. Володимир.

Фундаційний акт кривинського костелу, виданий равським воєводою кн. Станіславом-Вінцентієм Яблоновським.

Оригінал: невідомий.

Копія: ЦДІАК України, ф. 28: Володимирський гродський суд, оп. 1, спр. 158, арк. 1300 зв. – 1305 зв. Документ уписаний до володимирських гродських книг на прохання равського воєводи кн. Станіслава-Вінцентія Яблоновського, який 13 вересня 1737 р. особисто пред'явив його оригінал у Володимирському гродському суді.

Ad Maiorem Sanctissimae Trinitatis Gloriam, Beatissimae Virginis Mariae honorem, Sancti Antonii cultum opus aeternitati porpiore [!] cupio.

Iako kozdy na swiecie zyiacy *ab authore vitae primam* prowadzi zycia y szczęscia swojego *lineam* tak, kiedy rownych Bogu y Stworcy swoiemu całym zyciem y sercem oddać nie moze wdzięczności y przysług, przynaumniey do pomnozenia y wyznania chwały Stworcy y Odkupiciela swojego miec powinien, obligacyią za dobrodzieystwa sobie dane, tedy y ia, Stanisław Wincenty na xięztwie ostrowskim, Bułszowcu y Niezniowie Iabłonowski, woiewoda y generał ziem rawskich, y białocerkiewski, międzyrzycki y fortiec pogranicznych starosta, kawaler orderu Orła Białego, pułkownik woysk iego krolewskiy || [арк. 1301] mosci y Rzeczypospolitey a dziedzic naturalny tych wszystkich wyzey wyrazonych *cum attinentiis* dobr, mając zdawna od dziadow y pradziadow *intravenas orthodoxae fide* napoioną krew *et in promouendo Divino cultu avitum zelum*, zdrowy będąc na ciele y umysle, odstąpiwszy mey własney należney ziemskiej iurysdykcyi, prawa, forum powiatu y woiewodztwa, a pod teraznieysze dobrowolne zeznanie moje z dobrami, potomkami y successorami moiemi cale się poddaia y inkorporuiąc, wiadomo, iawno czynię, ustnie y dobrowolnie zeznaię, Bogu moiemu *sub onere conscientiae* przyrzykam y kozdemu, komu by o tem wiedziec należało teraz y na potomne czasy, oznaymuję, iz ia na wieczną chwałę tegoz Boga moiego w Troycy Swiętey Iedynego,

³⁹ ДАЖО, ф. 178, оп. 51, спр. 11, арк. 302.

⁴⁰ Там само.

⁴¹ *Słowikowski T.* Reszczyński Wojciech, w zakonie Dymitr. — S. 127.

* Документи публікуються зі збереженням орфографії XVIII ст. та з урахуванням сучасних правил пунктуації. Курсивом виділено виносні літери, а в тексті фундаційного акту також латинські слова і словосполучення. Скорочення наведені у квадратних дужках.

Przenayswiętszey Boga Rodzice Panny w do- || [арк. 1301 зв.] brach moich dziedzicznych wsi Krzywinię, w woiewodztwie wołyńskim, powiecie łuckim leżącej, a do xięztwa moiego ostrogskiego należącej, kościół farny pod tytułem świętego Antoniego *de Nova Planta* funduję, buduję w imię Panskie *et ad perpetuam rei memoriam* erygiuję drewniany, któremu to kościołowi wiecznymi czasy takową *latifundium*, iako też na rezydencyą xiędza plebana, tudzież y kościelnych, wydzielic y kopcami oznaczyc przy sobie rozkazałem.

Gruntu tego, na którym kościół, cmętarz y plebania stac powinna, iest od kopca do kopca wszyrz sążni czterdzięsci, a sążen ma w sobie łokci trzy, wzdłuż od kopca do kopca sążni szescdzięsiąt. Tenze grunt leży przy drodze, ku pałacowi ze wsi koło kościoła idący, na drugą stronie drogi, *ex opposito* kościoła. Rozkazałem wy- || [арк. 1302] dzielic sam przy sobie i[ego] m[iłos]ci panu Franciszkowi Zurawskiemu, marszałkowi dworu moiego, gruntu wszyrz sążni czterdzięsci trzy, a wzdłuż sążni trzydzięsci osmi, w sążniu łokci trzy, nie przypieriając do brzegow kanatowych. Tam powinni tylko ludzie kościelni mieszkać bez żadnego osądcy, któryby miał co *importare* na profit, w tych zaś kopcach iest zakopana zuzel y szkło.

A zeby na wieczne czasy chwała Bozka nigdy nie ustawała y nie upadała, przeto dobra moje dziedziczne wies Kołomle, cwierc mile od Krzywina leżącą, w woiewodztwie wołyńskim, powiecie łuckim a xięztwie moim ostrogskim będącą, *cum omnib[us] attinentiis et pertinentiis* z poddanymi ciągłymi, y nieciągłymi, y ich powinnościami, czynszami, daniami, daninami, z polami, lasami, gruntami, sianozęciami, zaroslami, stawkiem pustym, || [арк. 1302 зв.] który zaiął, y młyn postawic dla swoiey wygody y pożytku iego m[iłos]ci xiędzu plebanowi pozwalam. Do tegoz kościoła krzywinskiego *perpetuis temporibus* aplikuję y na nią summy trzydzięsci tysięcy złotych polskich *perpetuo* na teyze samey wsi *haerendam* zapisuję, to sobie y successorom swoim iasnie wielmożny zeznawiający zaraz ostrzegając, iż respektem oddania tey summy trzydzięstu tysięcy, a co *non correspondentae proventus* od niey nigdy od i[ego] m[iłos]ci xiędza plebana *et a [!] succedaneis eius impetui* nie ma. Nie mniey *pro publicis calamitatibus*, których uchoway Boze, odpowiadać *et ad bonisiscendum* stringi [!] z successorami moimi nie powinien będę. Do ktorey wsi Kołomli gruntow y sianozęci na wygodę y potrzebę i[ego] m[iłos]ci xiędza plebana y poddanstwa i[ego] m[iłos]ci panu Małyńskiemu, mieczniko- || [арк. 1303] wi owruckiemu, wydzielic y kopcami oznaczyc zleciłem, przy których kopcach y ograniczeniu do łaski dziedzica y akkomodacji [!] i[ego] m[iłos]ci xiędza plebana nalezec będzie *conservandi vel minuendi potestas*, brzegi, las i tory niowe [!] *in violabiliter ad possessionem* i[ego] m[iłos]ci xiędza plebana nalezec nie mają, ale ich *pro pietatem* iasnie wielmożny dziedzic sobie zachowuie.

Także wrąb wolny w lasach moich krzywinskich y innych poblizszych na drzewo leżące i[ego] m[iłos]ci xiędzu plebanowi, szczegulnie na potrzebę iego y poddanych pozwalam, a zas na stojące drzewo na potrzebę plebanii brac kwity dworskie będzie powinien.

Przytym wolne melćie we młynie na Łubnicy będącym (ktory sobie iasnie wielmożny dziedzic excypuie) bez czerhy y miarki na potrzebę y szczegulnie własne[go] zboza i[ego] m[iłos]ci xiędza plebana pozwala się poko [!] sobie wyzey pozwolone[go] młynka || [арк. 1303 зв.] nie postawi.

To sobie także ia, zeznawiający, y successorom moim osobliwszym prawem *caveo*, aby i[ego] m[iłos]c xiędz pleban y iego succedanci propinacii swoiey własney żadnym sposobem *nec directe nec indirecte* we wsi Kołomli nie trzymali, ani browarow nie stawiali, ale poddani trunki w arędzie krzywinskicy kołomelscy czyli u arędarza, czyli u szynkarza, któremu od dziedzica naznaczeni będą, brac zawsze powinni będą, a i[ego] m[iłos]c xiędz pleban, *pro tempore* będący, w browarze krzywinskim będzie miał dni szabathu y świąt żydowskich wolne kurzenie gorzałki, warzenie piwa y sycenie miodu, szczegulnie tylko na swoią potrzebę, chłopom zas poddanym kołomelskim borgowac arędarz krzywinski czyli postanowiony od niego w Kołomli szynkarz nad zwyczaj y pomiarkowanie, iakie się przy kontraktach przez kommisarzow moich || [арк. 1304] z Żydami w xięztwie ostrogskim warować zwykło, nie ma, w oddaniu zas długow arędarskich nie nad zwyczaj y możność poddanstwa borgowanych. Iezeliby ciz poddani kołomscy byli sprzeczni, tedy arędarz lub szynkarz z exekucyą, od dziedzica sobie przydaną, długi swoje wybierac ma, byleby byli sprawiedliwe. Gdzieby zas kontrowersya y wątpliwosc *inquantitate*, iako się przytrafia, zachodziła, blizszy do iuramentu chrześcianin bydz ma. Similiter iezeliby się pokazało, ze na stronie miałby chłop który kołomelski nie w własney arędzie, od dziedzica sobie naznaczoney, brac trunek, tedy bogaty winą talerow bitych dziesięciu na dziedzica, a ubogi stem kiow, za dowiedzeniem mu tego, karany bydz ma, czego sobie za żadną wiołęcyą i[ego] m[iłos]c xiędz pleban, *pro tempore* będący, poczytac nie ma. Także y karczmę czyli browar albo pomieszkanie dla szyn- || [арк. 1304 зв.] karki wolno będzie dziedzicowi swoim kosztem na Kołomli postawic, nie pociągając iednak do tey reparacji poddanych kołomelskich ani inszym sposobem *avellendo fundum* kościoła.

Dziesięćine także od barciow poddani kołomelscy oddawac powinni, od pasiek zas, na ziemi stojących, y ulow na i[ego] m[iłos]ci xiędza plebana dziesięćina iść powinna, *caveo* to tedy sobie, ze iako las *et funduno* do dziedzica nalezec powinno, tak ani sam xiędz pleban, ani succedanci iego barci sobie w lasach moich rozmnazac nie ma, a poddanym przy oddawaniu dziesięćiny na dziedzica wolno sobie to będzie rozmnazac barcie *ius patronatus praesentandorum parochorum crivinensium* sobie y successorom moim zostawuję, ktore

pro arbitrio suo dysponowac będą, to zas sobie ostrzegaiąc, aby i[ego] m[iło]sc xiądz pleban y iego succedanci iezeliby dwoie beneficia miał trzymac *satisfaciat obligationi et charitati proximorum*, zeby chwala Bozka nigdy nie ustawała w Krzywiniu.

Naznaczam takze *ad bonam sufficientiam* tegoz kosciola krzywinskiego co rok *perpetuis temporib[us]* w złotych pięc set z arędy krzywinskiey, którą i[ego] m[iło]sc xiądz pleban takiemi ma na zawsze odbierac || [арк. 1305] rathami: pierwszą rathę ma brac *quinta aprilis* zł[otych] pol[skich] sto dwadziescia y pięc, drugą rathę takowoz na swięty Ian Krzyciel, trzecią tylez na S[więtą] Pokrowę ruską, czwartą podobnoz na S[więtą] Mikołay ruski zimowy, którą rathy za kwitami i[ego] m[iłos]ci x[iędza] plebana arędarze wyplacać corocznie powinni będą. Za tę zaś *beneficium* ma i[ego] m[iło]ść xiądz pleban, *pro tempore* będący, takowe *perpetuo praestare officium*, to iest co tydzień msza s[więta] spiwana w poniedziałek *sine intermissione* wiecznymi czasy *pro illustrissimis fundatorib[us] stante vita pro sanitate, post fata zas de requie*. Z tegoz samego dochodu będzie powinien i[ego] m[iło]ść xiądz pleban, teraz y napotym będący, chowac organistę, zakrystyana y kantora, y onych solarywać, wino, woski y łoie z tegoz do kosciola kupować.

Do ktorego kosciola za aktualnego plebana i[ego] m[iłos]ci [!] x[iędza] Antoniego Głębockiego postanawiam *et illustrissimo loci ordinario* przętuie, y ninieyszą fundacją moią *vim perpetuitatis*, w sobie maiącą, *in actualem et pacificano possessionem* z wolnym uzywaniem tych wszystkich ode mnie nadanych pozytkow tegoz i[ego] m[iłos]ci [!] x[iędza] Głębockiego y po nim *succedaneos* intromittuie. Dawnieysze zas punkta *in ordine* do spirania fundacji, temuz i[ego] m[iłos]ci x[iędzu] Głębockiemu danę y ręką moie podpisane, iako ręczne y zawsze wątpliwe, ninieyszym zeznaniem moim, iako *sup[ra] flua*, kassuie y annihiluie, a terazniejszy zapis moy y w nim wyrazone punkta || [арк. 1305 зв.] kondycie, klauzuły y ligamęta ziscic y ztrzymać.

Ia sam, a po mnie potomkowie y successorowie moi maią y powinni będą *perpetuo et irrevocabiliter o[b]l[igati]o in casu contraventionis* temu zapisowi moiemu *forum generale* Trybunału koronnego sobie y successorom moim do odpowiadania naznaczam.

Y na to daie ten moy list dobrowolny zapis *erectionis*, ktoremu we wszystkim za dosyc uczynic powinien będę pod zakładem drugiey takoweyze summy trzydziestu tysięcy zł[otych] pol[skich] y szkodami ziemskimi, słownie krom przysięgi cielesney oszacowanemi, y ręką moią własną przy podpisach i[ch] m[iłos]ci panow przyziaciol y pieczęci moiey zwykley podpisuie się.

Działo się w Włodzimierzu roku tysiąc siedmset trzydziestego siedmego miesiaca septembra trzynastego dnia.

Stanisław Iabłonowski, woiewoda rawski.

Będąc proszony, przytomny przy zeznaniu tego zapisu *erectionis*, iako proszony przyziaciol, podpisuie się, Konstanty Małachowski.

Będąc przytomny przy zeznaniu tego zapisu *erectionis*, iako proszony przyziaciol, podpisuie się, Ian Antoni Szawłowski, m[anu] p[ropria].

№ 2

1793, квітня 9. Варшава.

Презента краківського каштеляна кн. Антонія-Барнаби Яблоновського ксьондзу Димитру Решинському на Кривинську парафію.

Оригінал: *Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskijų biblioteka, f. 90: Butvilos rankraščių kolekcija, nr 32, l. 1. Внизу під підписом нотатка очільника канцелярії Луцької римо-католицької консисторії Яна Длугоша про внесення копії презенту до її актових книг: «Anno 1793 die 22 Maii, praesentes literas in papurum a thesauro Regni signatam valeris sex flor[ino] pol[oniarum] translatus et actis consistorii g[e]n[er]alis luceor[iensis] insertas esse attestor. Ioannes Długosz, cancellariae consist[or]ii g[e]n[er]alis luceoriensis regens».*

Antonius Chrisostomus Barnaba Pruss Iabłonowski, S[acri] R[omano] I[mperii] princeps, comes in Ostrog, Kilikiow, Bohuszowiec, Nizniow, Stęszew, Racat etc. etc., castellanus cracoviensis, czechrinensis, medericen[is] capitaneus, Ordinum Aquillae Albae et S[an]cti Huberti aequus.

Illustrissimo excellentissimo et r[eueren]d[issi]mo domino Adamo Naruszewicz, episcopo luceoriensi et brestensi, etc. etc., ordinis Aquillae Albae et Scti Stanislai aequiti humillimam venerationem.

Vacat ad presens ecclesia parochialis in villa Krzywini diocesis excellentiae v[ene]rae iuris patronatus nostri post obitum adm[odum] r[eueren]di Kuczkowski illius ultimi et immediati possessoris ad quam quidem

ecclesiam praemisse modo vacantem vigore iurium meorum adm[odum] r[eueren]d[em] ac r[e]l[ig]io]sum in S[an]cto patrem Demetrium Reszczyński morum gravitate, pietate ac requisita scientia mihi apprime commendatum excellentiae v[ene]rae praesentandum esse duxi prout reipsa praesentibus literis praesenti supplicando pro et cum quo quatenus excellentia v[ene]ra eundem ad supradictum ecclesiam instituere ac curam animarum et regimen temporalium rerum prout iuris et moris est ei committere dignetur, in quorum fidem praesentes manu propria subscriptas. Sigillo meo gentilitio communivi.

Datum Varsaviae die nona mensis Aprilis anno Domini millesimo septingentesimo nonagesimo tertio.
Antonius de Prussius Jabłonowski⁴².

Переклад

Антоній-Хризостом-Барнаба Прус Яблоновський, князь Священної Римської імперії, граф на Острозі, Киликиєві, Богущівці, Нижневі, Стенжеві, Рацаті та інших, краківський каштелян, чигиринський і межирицький староста, кавалер орденів Білого Орла і Святого Губерта.

Пресвітлому, найяснішому і преосвященнішому пану Адаму Нарушевичу, луцькому і берестейському єпископові, та ін., кавалеру орденів Білого Орла і Святого Станіслава висловлюємо найглибшу пошану.

Шануючи за моральність, благочестя та необхідні знання слугу Божого Деметрія Рещинського, вважаємо за належне, відповідно до своїх прав, представити вашому преосвященству для затвердження його настоятелем вакантного парафіяльного костелу в селі Кривині, що лежить у дієцезії вашого преосвященства, знаходиться під нашим патронатом і залишається нині вільним після смерті останнього і безпосереднього тамтешнього настоятеля превелебного Кучковського, аби ваше преосвященство видало йому призначення на зазначену парафію, доручивши опіку над душами і тимчасове керування справами відповідно до закону і звичаїв, на засвідчення чого підписуємо [цей документ], скріпивши його своєю гербовою печаткою.

Видано у Варшаві дня дев'ятого місяця квітня тисяча сімсот дев'яносто третього року.
Антоній Яблоновський герба Прус.

⁴² Власноручний підпис кн. Антонія-Барнаби Яблоновського.